



Egy Krúdy-bemutató elé

Drégely László színpadterv-vázlata
a Vígyszínház előadásához

Rezeda Kázmér szép élete

(A Vígyszínház 1976. február 5-én Rezeda Kázmér szép élete címen tart bemutatót. A darabot Krúdy Gyula művei nyomán Kapás Dezső írta színpadra. Ebből az alkalomból közöljük a színpadra átdolgozó-rendező dialógus formájában megfogalmazott szubjektív munkajegyzeteit.)

A regény nem mindig alkalmas a dramatizálásra. Krúdy regénye: a legkevésbé.

— Más a „Rezeda Kázmér szép élete” című Krúdy-regény és más az ugyanilyen című színdarab. Aki a regényt olvasta, természetesen sok mindent rá fog ismerni, de Krúdy mondatai, alakjai más műveiből is vendégségbe jönnek, hogy megszólaljanak a színpadon. Nem hiszem, hogy dramatizálásnak lehetne nevezni.

— A színlapon Ady Endre neve is szerepel. Ezek szerint munkája valamiféle összeállítás lesz? Egyveleg?

— Nem. Színdarab, amelynek műfaja: Játék a régi szép Budapestről.

— Értem. Újabb az ilyen egyveleg is színdarabnak nevezik és a műfajt már akárhogy is meg lehet határozni.

— Talán nem szabályos színdarab, amely 1914-ben játszódik. Az akkori Budapest megidézésében Krúdy és Ady segít nekünk. Krúdy — költői prózájával, Ady — drámai verseivel. A korról, emberről ők tudták a legtöbbet, a legszörnyűbbet, s ők mondták a legszébbet, legigazabbul.

— Megzenésített Ady-versek? Musicál?

— Nem. Színdarab, amelyben a színesek Ady-dalokat énekelnek.

— Ady-dalok? Reintiz. Bélásan?

Korhű zene lesz, vagy modern? Ha beatesítik, feltétlenül mai, vagy félig mai ruhákban kell játszani.

— Nem hiszem, hogy mindig csak hasonlítgatással lehet kideríteni valamiről, hogy milyen.

— Ady és Krúdy, mint „társzerzők”? Nem képtelenség? Más a stílusuk, a filozófiájuk, a szociális érdeklődésük!

— Krúdy nem politizált közvetlenül, de fontos dolgokat látott meg. A légkör, amit leírt, páratlanul jellemző. Egy időben ugyanúgy nem adták ki, mint Dosztojevszkijt...

— Ha egy színházi estén egymás mellé is került Ady és Krúdy, azért nem kell mindenáron bebizonyítani, hogy a gondolkodásuk...

— Pedig sok mindenről gondolkodtak hasonlóképpen: szerelemről, halálról, Magyarországról. Nem azonoságról beszélnek, szellemi rokonságról. Nézzük például, hogy vélekedik a nőhódításról Krúdy: „Nem vagyok regényhős, de komisz ember sem, ezért mindig a sors különös kegyelmének tekintettem, ha egy-egy nő engedelmes volt. Az én vakmerőségem az ő alázatosságukon épült, gyors elhatározásom, olykor brutális megrohanásom az ő egyszerű jószívűségükön alapult. Sohasem birkóztam harapó, karmoló, kétségbeesetten védekező parasztilányokkal, mint azok a férfiak, akik ezen

a réven különbnek tartják magukat. Szinte megvártam, hogy az alkalom letelepedjék elé, mint egy delől lepke, amelyet kalappal leboríthatok.” Ugyanerről Ady: „Küzdöttem, csókoltam szomorú rogyásig, / De csak ha biztatott az a némbor másik. / Nem voltam villamos, fürgeteges csókja / Senki szép asszonynak s durva hódítója. / Diadal-sarcokat már csak akkor szedtem, / Ha karomba-hullót, megadót szerettem.” Számukra sok dolog egyet jelent: a szerelem ugyanaz, mint az ősz, a halál, a temető. Az ócska konflis, a vörös postakocsi, a rossz szekér úti-célja szintén ugyanaz.

— És Magyarország? A világ? Európa?

— A világháború előérzete Krúdynál babonás, sejtelmes, világvége-megérzés: „A temetőben, ahol a nagyapám sírja van, gyermekkoromból ismert halottak sírján megszöbáltak a forradalmi férfiak. Az elhagyott régi kút piros vizet mutatott...” Vadul üvöltöttek az ebek, mintha ördögöt szimatolnának a holdban. A lovak harapnak az istállóban és fiatal falusi parasztok arcára látom felírva a halál különös jelét. Tél helyett tavasz lett, a nyár szomorú, mint az ősz, és a vándor-madarak, a régi világ pontos órái rendelkeznek és megbízhatatlanok. Valami igen nagy dolog készül.” Ady pedig: „Kigyulladt öreg ménesünk, / Legszebb csikónk a lábát törte, / Álmomban élő volt a holt. / Jó kutyánk, Burkus elvesztett / S Mária szolgálónk, a néma, / Hirtelen, hars nótákat dalolt: Különös, / Különös nyár-éjszaka volt.”

— Társadalmi kérdések? Politika, progresszió?

— Egy-két mondat Krúdytól: „Meg

kell semmisíteni Magyarország történetét 1867 óta. Ez volt a legaljasabb korszaka a magyar nemzetnek. Aljasabb a Jagellóknál. Bár vérzik a szívem gyönyörű történelmi múltunkért, azt merném indítványozni, hogy a díszmagyart, amely nemzetünk legszomorúbb korszakára is emlékeztet, többé ne vegye magára senki Magyarországon! Legfeljebb, ha eltemetik.” — Az idevágó Ady-idézeteket jobban ismerjük.

— Beszéljünk kettejükéről, a személyes kapcsolatukról. Ismerték, talán szerették is egymást.

— Igen. Csaknem egyidősek voltak. Sok éjszakán át ültek együtt a Három Hollóban, amely Ady kedvelt tanúja. Egy ideig mindketten a Meteor nevű szállodában laktak. Ady Endre neve és személye a legkülönbözőbb Krúdy-művekben bukkan fel, a „Vörös postakocsi”-ban csak megemlíti, a „Rezeda Kázmér szép életé”-ben annak a nyilvánosháznak a vendége, amelynek Rezeda úr a lakója. Ady „néha a külszobában verset írt”, majd hajnalban „elbandukolt Ady olyan léptekkel, mintha egy holt gyermekét vinné a karjai között.” Az „Ady Endre éjszakai” — mindmáig a legnagyobb írás a költőről.

— Csak az éjszakai, az ivós. kompánias Adyt mutatja, akit még el is takar a kompániája.

— Krúdyt ez az Ady érdekelte. Úgy látszik, a költőről minden mást elmondanak a versei. Amit pedig sem a versek, sem a kortársi visszaemlékezések nem tudnak megtenni, Krúdy írása megteszi: életre kelti a költőt. Ady mozdulatlan fényképarca megelevenedik, szája megmozdul, beszél, jár, kurgant, felül az operai szfinx hátára, s olyan tulajdonságait is kimutatja, amely verseiből csak ritkán villan elő: maró humorát, dévaj, duhaj tréfáit. Élőbb, mint bármilyen film lenne — ha lenne róla —, még ha „rejtett kamerával” készült volna is.

— Ezekben a Krúdy-írásokban sok minden nem igaz. Vagy nem úgy igaz. Meg se történt, vagy nem úgy történt.

— Lehet, hogy így van. Hiszen Krúdy nemcsak Adyról írta, amit írt, hanem — önmagáról is. Mindenesetre abban hasonlítottak egymásra, hogy mindkettő magányos költő-óriás volt. Egymást igen szerették, de mindketten tudták, hogy — királyok. Hogy értük kell és illik rajongani. Az egymás iránti rajongást önmagukhoz méltatlannak tartották. A rajongást átengedték másoknak, járták külön útjaikat, s ha együtt voltak, akkor sem kerültek igazán egymás hatása alá. De melegséget még zsenik is érezhetnek egymás iránt. Krúdy levele Adyhoz: „Mert jegyezd meg magadnak Ady Endre, hogy az a legutolsó íróféreg, aki úgynevezett társadalmi úton akar érvényesülni. Ez a legfertelmesebb fajzat! Aki meghívókat les zsúrokra... Ezek a kiszti-handok, ezek a Csókolom a lábatok, ezek a legalázatosabb szolgálja méltóságos uramok — ezek a két könyökkel járók... Azért szeretlek Ady Endre, mert nem vagy ilyen.” Ady több verset ajánlott Krúdynak, ez az egyik: „Most tén állnánk meg, / Nem cél, nem pá-



Két kép a régi Budapestről, a századforduló éveiből: a Császár fürdő Budán, és az Andrássy út (Népköztársaság útja) torkolata a kedves lóvasúttal. Ezekben a tájakon élte Rezeda Kázmér szép életét



lya: ' Ez a világ leghülyébb / komédia-ja, / Jaj, öregszünk, öregszünk, öregszünk. / Oh, voltak jók is / Erényben, bűnbén, / Kedves, jó kis asszonyok / Az életünkben, / De öregszünk, öregszünk, öregszünk.”

— Ezek az „emberi dolgok”. És a művészet?

— Ady így írt a Vörös postakocsiról: „Könnyes, drága, gyönyörű könyv, fölséges versvallomás... Szerelmetes, mindenkitől nemesen különböző, erős poéta írásai.” Krúdy Adyról: „A holt költő megmértve a másvilági és földi mérlegeken olyan aranytartalmat produkál, amennyi arany nem mutatkozott utána senkiben Magyarországon. (Hiszen jöttek a költők útána is bőségesen.)” Egy másik cikkében, amelyet Ady halála előtt (!) írt, arról meddítál, hogy ha 48-nak Petőfi, 12-nak

Ady a költője. S nem azon töpreng, hogy lesz-e Adynak szobra, hanem azon, hogy hol fog állani? (A hely, amelyet megjelölt, természetesen azonos azzal, ahol a költő szobra ma is áll.)

— És az előadás?

— Krúdy, Ady és Rezeda Kázmér segítségével megpróbáljuk előadni a múltat, az 1914-es Budapestet, hogy önmagunkra eszméljünk a hasonlóságok és különbözőségek láttán. A színpad, mint hatalmas raktár — egymásra halmozva bútorokat, tárgyakat, ruhákat, embereket őriz, huzatokkal, lepellel takartan. A múltnak ez a hatalmas, „szép és csúnya” szemétdombja megmozdul, s megelevenednek a tárgyak, emberek. Így kezdődik az előadás.

Kapás Dezső